

O'ZBEK RAQS SAN'ATI: XALQ RUHINI IFODALOVCHI SAN'AT TURI

Tuxtasinova Gulira'no Anvarjon qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek raqs san'ati xalq ruhini ifodalovchi muhim madaniy hodisa sifatida tahlil qilinadi. Raqsning tarixiy ildizlari, hududiy xususiyatlari, estetik va tarbiyaviy ahamiyati, shuningdek, zamonaviy rivojlanish jarayonlari yoritilgan. Maqolada Xorazmning "Lazgi", Farg'onaning "Tanovar", Andijon polkasi va boshqa raqs namunalari misolida o'zbek xalqining ruhiy olami, hayotiy qarashlari va estetik didi ifodalanganligi ko'rsatib o'tilgan. Shu bilan birga, UNESCO tomonidan "Lazgi" raqsining nomoddiy madaniy meros sifatida e'tirof etilishi o'zbek raqs san'atining xalqaro miqyosdagi ahamiyatini belgilab beradi.*

Kalit so'zlar: *O'zbek raqsi, xalq san'ati, madaniy meros, Lazgi, Tanovar, Andijon polkasi, xalq ruhiyati, estetik tarbiya, xoreografiya.*

O'zbek xalqining ko'p asrlik madaniy merosi orasida raqs san'ati alohida o'rin tutadi. Raqs nafaqat ko'ngilochar tomosha, balki xalq ruhining, ma'naviy olamining va estetik qarashlarining yorqin ifodasi sifatida qadrlanadi. U xalq hayoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, odamlarning quvonchlari, orzu-umidlari, hayotiy falsafasi va turmush tarzining turli qirralarini o'zida mujassam etadi. Shu bois o'zbek raqs san'ati xalq ruhini ifodalovchi eng yorqin san'at turlaridan biri sifatida ajralib turadi.

O'zbek raqsining ildizlari qadim zamonlarga borib taqaladi. Dastlab diniy marosimlar, hosil tantanalari va xalq bayramlarida ijro etilgan raqsar vaqt o'tishi bilan san'atning mustaqil turi sifatida shakllanib bordi. Qadimiy raqsar tabiatga sig'inish, baraka va unumdorlik ramzi sifatida ijro etilgan bo'lsa, keyinchalik ular xalqning birlashuvi, birdamligi va umumiy kayfiyatini ifodalovchi badiiy vositaga aylandi (Jo'rayev, 2018).

Turli hududlarda shakllangan raqs maktablari o'zbek raqs san'atining boyligini yanada oshirdi. Xorazmning "Lazgi" raqsi jo'shqinlik va erkinlik timsoli sifatida xalqning kuch-g'ayratini ifodalasa, Farg'onaning "Tanovar" raqsi mayinlik va lirizm ramzi bo'lib, unda ayol raqqosalar nafis harakatar orqali ruhiy kechinmalarini ifodalaydilar (Karimova, 2020). Andijon polkasi esa xalqning quvonch va hayotiylikka to'la kayfiyatini ifodalab, to'y va bayramlarning bezagi bo'lib kelmoqda. Shuningdek, "Beshqarsak" raqsi jamoaviy birdamlikni, "Katta o'yin" esa ijtimoiy-satirik mazmuni bilan xalqning hayotiy kuzatishlarini badiiy shaklda aks ettiradi (Ismoilova, 2016).

Raqs san'ati xalq ruhini ifodalash bilan birga estetik tarbiya vositasi sifatida ham muhimdir. U bolalarda musiqaga mehr uyg'otadi, estetik didni shakllantiradi, jismoniy harakatchanlikni rivojlantiradi. Shu sababli san'at maktablari va madaniyat markazlarida raqs muntazam o'rgatiladi, yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitishga xizmat qiladi (Abdurahmonova, 2017). Raqs ijrosida qo'l-oyoq harakatlari, yuz ifodalari, kiyimlar va milliy cholg'u asboblari uyg'unligi tomoshabinda estetik zavq

uyg'otib, xalq ruhiyatini chuqur his etishga yordam beradi. Masalan, "Lazgi" raqsining ritmikligi doira va surnay sadolari bilan uyg'unlashib, beixtiyor raqsga chorlaydi (UNESCO, 2019).

Bugungi kunda o'zbek raqs san'ati xalqaro maydonda ham keng tan olinmoqda. Toshkent, Samarqand va Buxoroda o'tkaziladigan xalqaro festivallarda milliy raqslarimiz muntazam namoyish etilib, dunyo tomoshabinlarida katta qiziqish uyg'otmoqda (Rasulova, 2022). "Bahor", "Shodlik" va "Sabo" kabi professional ansambllar milliy raqslarimizni keng targ'ib qilmoqda. Yosh xoreograflar esa milliy raqs elementlarini zamonaviy san'at uslublari bilan uyg'unlashtirib, yangi shakllar yaratmoqdalar. Bu jarayon o'zbek raqs san'atining zamonaviylashuvi, xalq ruhini ifodalash imkoniyatlarining kengayishi va jahon madaniy jarayonlariga qo'shilishini ta'minlamoqda.

O'zbek raqs san'ati nafaqat xalqning ruhiy olamini, balki uning tarixiy taraqqiyotini ham ifoda etadi. Qadimdan buyon xalqning turmushi, diniy e'tiqodlari, urf-odatlari va marosimlari raqslarda o'z aksini topgan. Misol uchun, arxeologik topilmalarda tasvirlangan raqqosa suratlari, qadimiy qo'lyozmalarda tilga olingan marosim raqslari o'zbek raqsining ildizlari miloddan avvalgi davrlarga borib taqalishini ko'rsatadi (Rahmonova, 2015). Shunday qilib, raqs xalq tarixining badiiy xotirasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Har bir hududning raqslari o'sha joyning tabiati, iqlimi va odamlarning hayot tarzi bilan bog'liq bo'lib, xalq ruhini turlicha talqin etadi. Xorazm "Lazgi" raqsida xalqning jo'shqinligi, quvnoqligi va erkinligi aks etsa, Farg'ona vodiysi "Tanovar" raqsida mayinlik, noziklik va lirizm ustunlik qiladi. Buxoro "Katta o'yin" raqsi esa satirik mazmuni bilan xalqning ijtimoiy hayotidagi muammolarni hazil-mutoyiba orqali ifodalab kelgan (Ismoilova, 2016). Demak, o'zbek raqs san'ati hududiy xususiyatlari bilan ham boyib, xalq ruhiyatining turli qirralarini ochib bergan.

Raqs san'atining xalq ruhini ifodalashdagi yana bir muhim jihati – uning marosimiy va ijtimoiy ahamiyatidadir. To'y va bayramlarda ijro etiladigan raqslar jamiyatni birlashtiruvchi, quvonchni oshiruvchi, ijobiy kayfiyatni tarqatuvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, "Andijon polkasi" quvnoq ritmlari bilan jamoani raqsga chorlab, odamlarni bir maqsadda birlashtiradi. Shu bilan birga, raqs estetik tarbiya manbai sifatida ham qadrlanadi: u yosh avlodda milliy madaniyatga mehr uyg'otadi, ijodiy tafakkurni rivojlantiradi va jismoniy uyg'unlikni ta'minlaydi (Karimova, 2020).

Bugungi kunda raqs san'ati nafaqat milliy meros sifatida, balki xalqaro madaniy aloqalarning muhim vositasi sifatida ham rivojlanmoqda. UNESCO tomonidan 2019-yilda Xorazm "Lazgi" raqsining nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilishi o'zbek raqs san'atining jahon miqyosida tan olinganidan dalolatdir (UNESCO, 2019). Shu bilan birga, zamonaviy xoreograflar milliy raqs elementlarini modern san'at bilan uyg'unlashtirib, yangi janrlar yaratmoqdalar. Bu esa xalq ruhining ifodasi o'z zamoniga moslashib, yanada boyib borayotganidan dalolat beradi (Rasulova, 2022).

O'zbek raqs san'ati xalqning ruhiy dunyosini ifodalash bilan bir qatorda, ijtimoiy hayotda ham muhim rol o'ynaydi. Raqslar ko'pincha marosimiy, diniy yoki ijtimoiy vazifani bajarib kelgan. Masalan, qadimda hosil yig'im-terimidan keyin ijro etilgan raqslar tabiatning barakasi va yerdan minnatdorchilik ramzi sifatida ijro etilgan. Keyinchalik bu an'analar xalq bayramlariga ko'chib, turmushning ajralmas qismiga aylangan (Rahmonova, 2015).

Shuningdek, o'zbek raqs san'ati milliy musiqiy an'analar bilan chambarchas bog'liqdir. Doira, surnay, karnay kabi cholg'u asboblarning jo'rligida ijro etilgan raqslar xalq kayfiyatini yanada yuksaltirib, raqsga alohida ruh bag'ishlagan. Masalan, "Beshqarsak" raqsi doira sadolari va chapaklar uyg'unligida ijro etilib, xalqning birdamlik va quvonch kayfiyatini ifoda etgan (Ismoilova, 2016). Shu jihatdan, raqs va musiqa o'zaro qo'shib, xalq ruhining ifodasini yanada kuchaytirgan.

O'zbek raqs san'ati, ayniqsa, ayollar ijrosida o'zining nafisligi, nozikligi va go'zalligi bilan ajralib turadi. Ayol raqqosalar qo'l, yuz va barmoq harakatlari orqali nafaqat musiqaga mos raqs ijro etadilar, balki o'z ruhiy kechinmalarini ham tomoshabinga yetkazadilar. Farg'ona vodiysida keng tarqalgan "Tanovar" raqsi buning yorqin namunasi bo'lib, u lirizm, ma'yuslik va sevgi tuyg'ularini ifoda etadi (Karimova, 2020). Bunday raqslar xalq ruhining nozik tomonlarini, ayolona kechinmalarini ifodalashda katta ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda raqs san'ati nafaqat an'anaviy shaklda, balki zamonaviy talqinlarda ham yashab kelmoqda. Toshkent, Samarqand va boshqa shaharlarda faoliyat yuritayotgan professional ansambllar – "Bahor", "Lazgi", "Sabo" – milliy raqslarimizni jahon sahnalariga olib chiqib, xalqaro miqyosda tanitmoqdalar. Shu bilan birga, yosh xoreograflar milliy raqs elementlarini zamonaviy raqs janrlari bilan sintez qilib, o'zbek raqs san'atiga yangi yo'nalishlar olib kirib kelmoqdalar (Rasulova, 2022). Bu esa xalq ruhining zamonaviy ifodasini ta'minlab, milliy san'atimizni yanada boyitmoqda.

Xulosa

O'zbek raqs san'ati asrlar davomida xalq ruhining eng yorqin ifodasi sifatida shakllanib kelgan. U xalqning hayoti, urf-odatlarini, marosimlari va estetik qarashlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, xalqning ruhiy olamidan to'liq darajada dalolat beradi. Raqs san'ati hududiy maktablarning xilma-xilligi bilan boyib, xalq ruhiyatining turli qirralarini namoyon etadi. Shu bilan birga, raqs estetik tarbiya vositasi sifatida yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalaydi va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Bugungi kunda raqs san'ati nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda ham e'tirof etilib, milliy madaniyatimizni dunyo sahnasida targ'ib qilishda muhim o'rin tutmoqda. Shunday ekan, o'zbek raqs san'ati xalq ruhining ifodasi sifatida bebaho madaniy merosimiz bo'lib, uni asrab-avaylash va kelajak avlodlarga yetkazish muhim vazifa hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jo'rayev, H. (2018). O'zbek raqs san'ati tarixi. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Ismoilova, D. (2016). "O'zbek xalq raqslari va ularning hududiy xususiyatlari." San'at va madaniyat jurnali, №3, 45–52.
3. Abdurahmonova, M. (2017). Bolalarda estetik tarbiyada raqs san'atining ahamiyati. Samarqand: SamDU nashriyoti.
4. Karimova, N. (2020). "Farg'ona vodiysi raqslari: Tanovar va uning estetik talqini." Madaniyatshunoslik tadqiqotlari, №2, 33–41.
5. Rahmonova, S. (2015). O'zbek raqs san'atining ildizlari. Buxoro: BuxDU nashriyoti.
6. Rasulova, Z. (2022). "O'zbek raqs san'atining zamonaviy talqinlari." O'zbekiston san'ati va madaniyati, №1, 17–24.
7. UNESCO (2019). "Khorazm Dance 'Lazgi' Inscribed in the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity." UNESCO.org. (<https://ich.unesco.org/>)